

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורינו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

בדיני ריבית - תשלום מראש (יו"ד סי' קעה)

היתר 'יצא השער' אמור רק אם ניתן להשיגו באותו מחיר, אך אם ניתן להשיגו רק במחיר יקר יותר, אסור. ולכן אם קונה במחיר זול [כגון במבצע מיוחד] אסור לשלם מראש, כיון שלא ניתן להשיג מוצר זה במחיר הזול.

חפץ שמחירו משתנה תמיד [לבני ספרד הוא כחודשיים, ולבני אשכנז הוא כמה ימים] ואין לו מחיר קבוע, כגון מטבעות חוץ - אי"ז נחשב כדבר שניתן להשיגו באותו מחיר, ואסור.

אסור לשלם מראש כדי לקבל מוצרים בזמן מסויים [אף מוצרים שניתן להשיג במקום אחר], שאם היה קונה אותם עכשיו הם היו מתקלקלים עד לאותו הזמן. ולכן אסור לשלם מראש על פירות וירקות אם זמן האספקה הוא לאחר זמן רב, שהפירות והירקות ירקיבו מעת התשלום ועד לאספקה. אך אם זמן האספקה קרוב, והפירות יישארו ראויים, מותר.

אם הלוקח אינו מעוניין לקבל את החפץ לפני הזמן המוסכם מכל סיבה שהיא, לכתחילה אין לשלם מראש אף שניתן להשיג את החפץ במקומות אחרים. ולדוגמא אם שילם על ארון חדש ע"מ להכניסו לדירה חדשה, אלא שהדירה עדיין אינה מוכנה ואינו מעוניין שיביאו את הארון כעת - יש להחמיר בזה אם אין למוכר את הארון.

אופנים שלא תמיד יש בהם היתר 'יצא השער'

חפץ שיש בו כמה סוגים, ומצוי להשיג את החפץ בהרבה חנויות - אם הלוקח רוצה דוקא סוג מסויים, וסוג זה קיים רק בחנות מסוימת, אין בזה את ההיתר של 'יצא השער', כיון שמעוניין רק בסוג מסויים.

חפץ שקשה להשיגו במקום בו גר, אך ניתן לקנותו במקום רחוק - אם לא היה הולך לשם כדי לקנותו, אין בזה היתר 'יצא השער', אך אם אלו חפצים שרגילים ללכת לקנותם במקום רחוק, כגון רהיטים, מוצרי חשמל וכדו', מותר לשלם מראש.

וכן כל המוצרים שקשה להשיגם [כגון שקנה בהזמנה מיוחדת, או שקונה דגם שאינו שכיח, או שקונה חפץ ביד שניה], אין את ההיתר הנ"ל.

פרטי היתר 'אין שומתו ידוע'

כאמור, יש מקלים שמותר לשלם מראש על חפץ שאין שומתו ידוע [כלומר שאין לו מחיר ידוע בשוק, ונמכר במחירים שונים], מכיוון שעכשיו כל מחיר שהמוכר יקבע המחיר יהיה אמיתי.

היתר זה הוא רק אם לא נעשית הוזלה גדולה באופן שלא ניכר בזמן קבלת הסחורה, שההוזלה היא בגלל ששילם מראש.

לפי האמור, המזמין ארון ספרים בהזמנה מיוחדת [עבודת נגר], בגד אצל תופרת, קבלן שיפוצים - לדעת היש מקילים בדבר שאין שומתו ידוע, מותר לשלם עליהם מראש [ומצד היתר 'יש לו' נתבאר לעיל שאין להתיר אם הוא מחוסר שלוש מלאכות].

מדרבנן אסור למכור חפץ בתשלום מוקדם ולקבל את החפץ יותר מאוחר [כלומר אין לשלם למוכר לפני שהקונה מקבל את הסחורה], מכיוון שעד זמן מסירת החפץ לקונה, נחשב המוכר כלווה [-שקיבל כסף בחינם] והקונה כמלווה, ובמידה והחפץ יתייקר בינתיים, והקונה יקבל את החפץ במחיר הקודם, נמצא שהלווה [-המוכר] נתן את החפץ בהנחה בגלל ההלוואה, ויש בזה משום ריבית.

אף אם לבסוף לא התייקר החפץ ונשאר באותו מחיר, עברו המוכר והקונה על איסור ריבית מדרבנן.

אך ישנם ג' אופנים שבהם התירו חז"ל לשלם מראש לפני קבלת החפץ.

(א) היתר 'יש לו': אם יש למוכר חפץ זהה לחפץ שרוצה למכור כעת, מותר לו לתת את ההנחה למשלם מראש, מכיוון שאנו דנים כאילו הלוקח קנה את החפץ כששילם עליו כעת, ורק אספקת החפץ תהיה מאוחר.

(ב) היתר 'יצא השער': אם החפץ קיים בשוק ויש לו מחיר ידוע, מותר לשלם מראש.

(ג) היתר 'אין שומתו ידוע': [-אין מחיר קבוע]: יש מקילים שמותר לשלם מראש על חפץ שאין לו מחיר ידוע בשוק, משום שכל מחיר שהמוכר יקבע לא יהא נראה כריבית. ויש חולקים שאין היתר בדבר שאין שומתו ידוע [ורק אם 'יש לו' או 'יצא השער' מותר]. **והמיקל בדבר יש לו על מה לסמוך.**

איסור מפרש בג' האופנים הנ"ל

אף בג' האופנים הנ"ל, אסור למוכר לפרש לקונה 'אם תשלם מראש אעשה לך הנחה, ואם לא תשלם מראש לא תקבל הנחה', מכיוון שכך העסקה נראית כריבית, שרק אם תלווה לי [-תשלם מראש] תקבל הנחה.

פרטי היתר 'יש לו'

כאמור, מותר לשלם מראש אם יש כבר את החפץ בחנות, במחסן וכדו'. ואף שהקונה לא יקח את החפץ הזה בעצמו, אלא ייקח את מה שהמוכר מזמין אחר כך, מותר.

אם יש למוכר את החפץ, אך אם אין לו את כל הכמות שהקונה צריך, אסור לשלם מראש.

אם יש למוכר את המוצר אך הוא עדיין לא מוכן לגמרי, אם חסר פעולה אחת או שתיים להשלמתו, נחשב כ'יש לו', אך אם חסרות שלש פעולות או יותר, אין זה נחשב כיש לו, ואסור.

פרטי היתר 'יצא השער'

כאמור, מותר לשלם מראש אם החפץ קיים בשוק ויש לו מחיר ידוע. **ולכן מותר לשלם מראש על רוב המוצרים הבסיסיים**, כיון שאפשר להשיגם בכל מקום. אמנם יש להסתפק האם ההיתר של 'יצא השער' הוא רק בדברים שיש עליהם פיקוח ממשלתי, כגון חלב ולחם, שיש להם מחיר אחיד, או שהוא אף בכל דבר שהוא מצוי. ונפק"מ בספק זה ברוב הדברים המצויים בזמננו, שכל חנות מוכרת במחיר אחר, אך מצוי להשיגם, האם יש בזה היתר של יצא השער.

ובזמן האירוע - כיון שצריך בעל האירוע לשלם לבעל האולם על האירוע, והמוכר [-בעל האולם] צריך לתת לקונה [-בעל האירוע] את הדולרים שקנה ממנו, אזי יתקזז, ובעל האירוע לא ישלם על האירוע [כיון שכבר שילם מראש], ובעל האולם לא יעמיד לו את הדולרים שקנה. ובאופן זה אין חשש כלל.

שימוש בהיתר 'יצא השער'

נתבאר שמותר להקדים מעות אם 'יצא השער'. ולפי"ז נראה לכאורה שאין צורך לכל ארבעת האופנים הנ"ל כשמשלמים לבעל אולם וכדו' באופנים שמצוי להשיג קייטרינג ואולם אחר [אם אין לו ענין דוקא באולם וקייטרינג זה].

אך נתבאר לעיל שיש להסתפק שמא ההיתר של 'יצא השער' הוא רק בדבר שמחירו בשוק אחיד, כגון מוצרים בפיקוח ממשלתי, אך בשאר המוצרים ייתכן שאין את ההיתר הזה.

שימוש בהיתר 'אין שומתו ידוע'

כמו כן, עפ"י האמור לעיל שיש מקילים להקדים מעות ב'אין שומתו ידוע', נראה שמותר להקדים את התשלום לבעל האולם וכדו' אף בלא כל ארבעת האופנים הנ"ל.

אך מאחר ונתבאר שיש חולקים על היתר זה, לשיטתם האופנים שמותר הוא רק באופנים שנתבארו לעיל [כאמור, המיקל לסמוך על היתר 'אין שומתו ידוע' יש לו על מה לסמוך, ומותר לו לשלם מראש לבעל האולם והקייטרינג אף בלא ארבעת האופנים הנ"ל].

תשלום מראש לארנונה

מותר לשלם מראש לעירייה, וכגון תשלומי ארנונה שהמשלם מראש מקבל הנחה, משום שאין איסור ריבית לעירייה. **אמנם לחברת האשראי יש איסור, אא"כ יש היתר עיסקא.**

תשלום מראש לחברת ביטוח

מותר לשלם מראש לחברת ביטוח, כיוון שמקבל את ההתחייבות לתשלום מייד בעת התשלום [וחברת ביטוח נותנת רק התחייבות, שהרי ייתכן שלא תצטרך לשלם כלל].

תשלום מראש לעיתון יומי וכדו'

בעיתונים אין את כל ההיתרים הנ"ל, ולכן **אם יתייקר העיתון באמצע החודש, יש לשלם את ההתייקרות, אא"כ יש היתר עיסקא.** [ומה שמנוי מקבל הנחה אין בזה איסור, כיוון שסיבת ההנחה היא בגלל שהוא מנוי קבוע].

הזמנת רהיטים\מקרר\תנור\מכונת כביסה\מזגן

בתשלום מראש

כאמור אסור לשלם מראש לפני קבלת המוצר, אא"כ 'יש לו' או 'יצא השער', ויש מקילים גם ב'אין שומתו ידוע'. וכשמזמינים את הנ"ל מהמוכר, פעמים רבות אין את המוצר למוכר והוא מזמינו מהספק לבית הלקוח, ואין בזה היתר של 'יש לו' כי אין למוכר את המוצר ברשותו.

ולעיל נתבאר האופנים שבהם מותר לשלם מראש לכל הדעות, וכאמור, המשלם מראש וסומך על היתר של "אין שומתו ידוע", יש לו על מה לסמוך.

חנניות מזון שמקובל שמשלמים בתחילת החודש

מותר לשלם מראש לחנניות מזון שמקובל שמשלמים להם בתחילת החודש, כיון שלא מסכמים מה וכמה קונים ובאיזה מחיר, אין בזה שום חשש.

אך יש חולקים בדבר ואינם סוברים היתר זה, ולדעתם האופן בו יהא מותר לשלם הוא אם **יחלקו את התשלום לכמה חלקים**, כלומר שישלם על החלקים הקיימים בנפרד ועל העבודה בנפרד, וכיון שהחלקים כבר קיימים מותר לשלם עליהם, ואם מתחיל לעבוד פעולה כל שהיא עבור המזמין, מותר לשלם גם על העבודה [ישנם אופנים נוספים בהם מותר לשלם מראש לנגר או תופרת, כמבואר להלן].

תשלום בצ'ק דחוי

המשלם בצ'ק דחוי לזמן קבלת המוצר, אין זה נחשב כתשלום מראש ומותר.

ואם הצ'ק דחוי לזמן, אך המוכר אינו יודע מראש אם המוצר כבר יגיע אז - מותר לשלם בצ'ק זה, ואף אם בסוף יתברר ששילם מראש לפני קבלת המוצר, אין בו איסור ריבית, כיון שמוכח שלא מחמת ההלוואה שמר לו על המחיר, שיתכן שלא יקבל את הכסף לפני הזמן.

דוגמאות מעשיות לתשלום קודם קבלת הסחורה

תשלום על מוצרי חשמל, כגון ריהוט מקרר ותנור וכדו' לפני קבלת הסחורה: אם יש למוכר את הסחורה ברשותו והלקוח מוכן לקבלה, מותר. ואם לא, יש לדון בזה מצד ההיתרים של 'יצא השער', ו'אין שומתו ידוע', וכפי שהתבאר.

האופנים בהם מותר לשלם מראש ללא שום חשש

(א) אם משלם רק דמי קדימה שהם עשרה אחוז.

(ב) ע"י נתינת צ'ק דחוי לזמן קבלת הסחורה.

(ג) ע"י שיתנה שאם המחיר יעלה ישלם לו יותר [וכדלהלן].

תשלום לאולם / קייטרינג קודם האירוע - תשלום

לצימר קודם האירוע

אין לשלם לאולם שמחות או לקייטרינג לפני האירוע, וכן אין לשלם על שכירות צימר או חדר בבית מלון לפני שמגיעים למקום, ויש בזה חשש ריבית, דהוי פסיקה מראש ב'אין לו', כיון שהאולם או החדר בבית מלון / צימר, לא נקרא 'יש לו', כי הלקוח לא יכול להשתמש באולם לפני החתונה, וכן לגבי התשלום על המוצרים, אף שלאולם ולקייטרינג יש מוצרים ברשותם, כיון שיש מוצרים שלא יכולים להתקיים עד החתונה, לא נחשב 'יש לו'.

האופנים שבהם מותר לכל הדעות לשלם מראש

(א) דמי קדימה שהם 10 אחוז.

(ב) צ'ק דחוי לזמן האירוע או לזמן השימוש בבית הארחה.

(ג) שיתנה שאם המחיר יעלה ישלם לו יותר.

(ד) לשלם בצורה של פסיקה על דולרים, וכדלהלן.

תשלום ע"י פסיקה על דולרים: בעל אירוע הנצרך לשלם מראש על האירוע שעלותו היא ארבעים אלף ש"ח - על בעל האולם להחזיק ברשותו דולרים בסכום זה, וכשמשלם בעל האירוע לבעל האולם מראש, התשלום הוא עבור קניית הדולרים [שזה פירות], ונמצא שעל ידי שמשלם ארבעים אלף ש"ח, קונה דולרים בשווי זה שנמצאים ברשות המוכר [- בעל האולם].

הגיליון הודפס ע"י

הרב שלמה בלאק והרב שילה אריאל

הי"ו

הצלחת ילדיהם בתור"ש וכל העניינים

מספר הטלפון בבית הוראה

0733-260-800

להפניית שאלות לרב, לקבלת הגיליון למייל, לתרומות והנצחות פנו לכתובת

6191265@gmail.com

הגיליון הודפס ע"י

הרב רוני ליקר הי"ו

להצלחת בניו בתורה וביראת שמיים

ובכל העניינים